

JOANNA WIERZEJSKA

*Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie*

KOMPETENCJE SPOŁECZNE STUDENTÓW KIERUNKÓW TECHNICZNYCH I SPOŁECZNYCH

ABSTRACT. Wierzejska Joanna, *Kompetencje społeczne studentów kierunków technicznych i społecznych* [Social Competencies of Students of Technical and Social Studies]. *Studia Edukacyjne* nr 39, 2016, Poznań 2016, pp. 155-168. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-3088-5. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2016.38.10

Dynamic changes on the contemporary job market mean that higher education institutions graduates need to meet high requirements. Employers highly appreciate not only the so-called hard competencies, namely professional skills required in a given profession, but also social competencies necessary for effective teamwork. The studies conducted so far have revealed that higher education institutions graduates lack social competencies and that therefore there is a need to examine the level of competencies among graduates of technical and social faculties. This analysis will offer not only cognitive qualities, but also practical guidelines for university education planners. The study has been conducted among graduates of different faculties at Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. The research made use of the Social Competence Questionnaire prepared by A. Matczak. The questionnaire allowed the author of the study to establish three areas of university students' competences: situations of social exposure, situations requiring assertiveness and situations of close interpersonal contact.

The research findings have revealed low and very low competencies of graduates, including both general competencies and competencies in respective scales. There are no significant differences in the assessment of these competencies among the graduates of technical and social studies.

Key words: social competence, students, job market

Wstęp

W społeczeństwie wiedzy szczególnego znaczenia nabierają kompetencje człowieka dotyczące różnych aspektów jego efektywnego funkcjonowania społeczno-zawodowego. Dynamiczny rynek pracy i zmiany w zakresie tre-

ści, form oraz metod pracy powodują bowiem, że rosną oczekiwania pracodawców wobec pracowników, a szczególnie wobec osób młodych wkraczających na rynek pracy. Obecnie nie wystarczą już kompetencje ściśle specjalistyczne, niezbędne stają się kompetencje społeczne, określające zgodność zachowania człowieka z oczekiwaniami społecznymi, w godzeniu własnych interesów z interesem społecznym czy „radzeniu sobie z rozbieżnością między indywidualnie i społecznie ważnymi celami”¹.

Taka zmiana nabiera znaczenia, zwłaszcza że skończyła się w gospodarce era, w której dominowała sfera produkcji, gdy liczyła się przede wszystkim ilość i jakość produktów, a na dalszym planie znajdowały się usługi świadczone dla ludności. Obecnie rośnie rola aktywności człowieka w sferze usług, stanowiących szerokie spektrum zaspokajania potrzeb konsumentów i tym samym konieczność wchodzenia pracowników w bezpośrednie relacje społeczne z innymi ludźmi². Jakość tych usług zależy w znacznym stopniu od umiejętności społecznych osób tam zatrudnionych. Ponadto, do historii przechodzą kariery liniowe, można raczej mówić o tzw. karierach mozaikowatych. Pracownik musi potrafić zmieniać środowisko pracy i przenosić się w różne konteksty zawodowe, podejmować wciąż nowe wyzwania³. Niezbędne są więc umiejętności zarówno szybkiego uczenia się rzeczy nowych, otwartość na nowe doświadczenia oraz innowacyjność myślenia i działania, ale także umiejętności przystosowania społecznego i zawodowego oraz funkcjonowania w nowych rolach społecznych i zawodowych⁴.

Polscy pracodawcy krytycznie oceniają przygotowanie zawodowe absolwentów wyższych uczelni pod względem ich kompetencji społecznych. Uwagi te dotyczą różnych profili kształcenia, zarówno technicznych, nauk ścisłych, jak i społecznych oraz humanistycznych. Stąd między innymi trudności ze znalezieniem przez młodych ludzi pierwszej pracy w kontekście stawianych im wymagań dotyczących kompetencji społecznych oraz mnogości sytuacji trudnych i konfliktowych w miejscu pracy, a także osobistych niepowodzeń i rozczarowań.

Kierując się tymi przesłankami, podjęto badania empiryczne wśród osób kończących w bieżącym roku akademickim studia w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie o profilu społecznym (dziennikarstwo i komunikacja społeczna, socjologia, psychologia i pedagogika) oraz o profilu

¹ A. Matczak, *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS)*, Warszawa 2007, s. 5.

² Por. A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2004.

³ Por. E. Sarzyńska-Mazurek, *Perspektywa przypadkowych zdarzeń w karierach doradców zawodowych*, Lublin 2013.

⁴ Por. J. Wierzejska, *Absolwenci studiów pedagogicznych UMCS na rynku pracy*, Lublin 2014.

ściłym (chemia, biologia i biotechnologia, geografia). Ich celem była ogólna diagnoza kompetencji społecznych oraz analiza porównawcza między profilami kształcenia. W badaniach wykorzystano Kwestionariusz Kompetencji Społecznych w opracowaniu A. Matczak⁵.

Podstawy teoretyczne i metoda badawcza

Pojęcie kompetencji używane jest dość często i służy do opisywania, wyjaśniania oraz projektowania różnych obszarów aktywności ludzkiej. Najczęściej odnosi się je do uprawnień, wiedzy, umiejętności oraz odpowiedzialności człowieka za określoną sferę życia społecznego i realizowane zadania. Oceniając efekty pracy, mówi się wówczas, że dany człowiek jest kompetentny w danej dziedzinie, w której funkcjonuje lub stwierdza się, że brak mu niezbędnych kompetencji. Tym samym można stwierdzić ogólnie, że kompetencje to zdolność człowieka do działania prowadzącego do osiągnięcia zamierzonego celu w określonych warunkach, za pomocą danych środków⁶.

W literaturze przedmiotu dokonuje się różnej typologii kompetencji człowieka. Mówi się o kompetencjach bazowych, koniecznych, pożądanych⁷. Wskazuje się, że kompetencje mogą być: prakseologiczne, komunikacyjne, współdziałania, kreatywne, informatyczne i moralne⁸, zawodowe i ogólne, tj. artystyczne, emancypacyjne, interpretacyjne, interpersonalne, językowe, komunikacyjne (lub komunikatywne), kulturowe, poznawcze, techniczne, życiowe⁹, merytoryczne (rzeczowe), osobowościowe¹⁰, interpretacyjno-komunikacyjne, kreatywności, współdziałania, pragmatyczne i informatyczno-medialne¹¹.

M. Dudzikowa zauważa¹², że w określaniu kompetencji często pojawia się drugi człon, który dookreśla w formie przymiotnikowej kategorię czy też zakres kompetencji, profilując ją na określoną dziedzinę życia, aktywności, biegłości, specjalności bądź umiejętności. Idąc tym tropem myślenia, może-

⁵ A. Matczak, *Kwestionariusz*.

⁶ Por. B. Możdżan, *Kariery za granicą absolwentów wyższych szkół zawodowych a ich kompetencje zawodowe* – niepublikowana rozprawa doktorska w UMCS, Lublin 2010, s. 68.

⁷ S. Dylak, *Wizualizacja w procesie kształcenia*, Poznań 1995.

⁸ K. Denek, *O nowy kształt edukacji*, Warszawa 1998.

⁹ M. Dudzikowa, *Praca młodzieży nad sobą. Z teorii i praktyki*, Warszawa 1993.

¹⁰ A. Surfing, *Fundacja „Szkoła dla dziecka” cele i zadania międzynarodowej fundacji*, [w:] *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, red. B. Śliwerski, Kraków 1992.

¹¹ J. Szempruch, *Kompetencje i zadania nauczyciela w procesie przekształcania szkoły*, [w:] *Szkoła w nauce i praktyce pedagogicznej*, red. B. Muchacka, R. Ławrowska, Kraków 2008.

¹² M. Dudzikowa, *Praca młodzieży*.

my więc mówić np. o kompetencjach zawodowych nauczyciela, lekarza, mechanika, bądź o ich kompetencjach społecznych. M. Dudzikowa konkluduje¹³, że duża pojemność treściowa terminu „kompetencje” powoduje, że ma on wymiar interdyscyplinarny.

W naszych rozważaniach interesować nas będą jedynie kompetencje społeczne. G. Filipowicz prowadząc rozważania na temat kompetencji, lokuje kompetencje społeczne w kategorii kompetencji bazowych, jako jedną z trzech podgrup obok kompetencji poznawczych i osobistych¹⁴.

Kompetencje społeczne wiążą się nierozzerwalnie z otoczeniem społecznym człowieka. O efektywności relacji człowieka z otoczeniem decyduje występowanie nie jednej, konkretnej umiejętności, ale współwystępowanie kilku istotnych elementarnych umiejętności, konstytuujących kompetencje społeczne danej osoby. Dlatego uzasadnione jest posługiwanie się określeniem „kompetencje społeczne” w liczbie mnogiej, które definiowane są m.in. przez Annę Matczak jako „złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach społecznych, nabyte przez jednostkę w toku treningu społecznego”¹⁵.

Na kompetencje społeczne można spojrzeć również przez pryzmat wyuczonych postaw czy zdolności do radzenia sobie w efektywnym funkcjonowaniu w otaczającym nas świecie, skutecznie wykorzystując sprawności poznawcze i społeczne. W tym ujęciu „kompetencja jest zdolnością wchodzenia w taki sposób w interakcje z otoczeniem (partnerem), aby stosownie do sytuacji realizować indywidualne cele”¹⁶.

I tak, P. Smółka¹⁷ rozpatrując kompetencje społeczne jako wyuczone postawy, wskazuje na względnie niezależne od siebie aspekty kompetencji społecznych: a) poznawczy, który wiąże się ze sprawnością i trafnością myślenia o sytuacjach społecznych i partnerach interakcji (umiejętność sprawnego i trafnego myślenia o sytuacjach społecznych, empatia poznawcza, znajomość reguł społecznych, umiejętność planowania zachowań społecznych); b) motywacyjny (tendencja do podejmowania ryzyka społecznego i angażowania się w sytuacje społeczne, postawy interpersonalne); c) behawioralny (posiadane i wykorzystywane umiejętności społeczne). Ponadto autor podkreśla moralny aspekt kompetencji społecznych, który integralnie

¹³ Tamże.

¹⁴ G. Filipowicz, *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*, Warszawa 2004, s. 36-37.

¹⁵ A. Matczak, *Kwestionariusz*, s. 6-7.

¹⁶ H. Sęk, *Wybrane zagadnienia psychoprofilaktyki*, [w:] *Spoleczna psychologia kliniczna*, red. H. Sęk, Warszawa 1993, s. 486.

¹⁷ P. Smółka, *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*, Warszawa 2008.

powiązany jest z postawami i przekonaniem, które ułatwiają zaangażowanie się w kontakty z innymi – chodzi o przekonania, które ułatwiają zainteresowanie innymi ludźmi i wchodzenie w interakcje z nimi¹⁸.

Z kolei J. Skrzypczak¹⁹ traktuje kompetencje społeczne jako

zdolność do czegoś, zależną zarówno od znajomości wchodzących w nią wiadomości, umiejętności i sprawności, jak i od stopnia przekonania o potrzebie posługiwania się tą zdolnością. Chodzi więc o sposób wykorzystania własnych zdolności do posługiwania się wyuczonymi umiejętnościami, wspartymi określoną wiedzą teoretyczną dla efektywnego radzenia sobie w otaczającym świecie w wybranym zakresie²⁰.

Autor w innym miejscu dodaje, że kompetencje społeczne są również kompetencjami kluczowymi w zakresie myślenia heurystycznego, sprawności w samodzielnym nabywaniu wiedzy oraz komunikacji interpersonalnej²¹.

Kompetencje społeczne często utożsamiane są z inteligencją społeczną, kompetencją komunikacyjną, czy zdolnością społeczną²², jak również z inteligencją emocjonalną²³. Wskazuje się również na wykonawczy poziom kompetencji społecznych w wymiarze umiejętności trafnego odczytywania cudzych intencji, swobodnego wyrażania myśli i uczuć, jak również adekwatnego porozumiewania się²⁴.

Powyższe relacje między bliskimi sobie pojęciami – kompetencje społeczne, inteligencja społeczna i inteligencja emocjonalna – przedstawiła graficznie Anna Matczak²⁵. Jej zdaniem, kompetencje społeczne powstają w efekcie treningu społecznego, którego intensywność zależy od zmiennych osobowościowo-temperamentalnych (jak np. reaktywność czy ekstrawersja), a efektywność od inteligencji, zwłaszcza od inteligencji społecznej i inteligencji emocjonalnej²⁶.

¹⁸ Tamże, s. 28-30.

¹⁹ J. Skrzypczak, *Tak zwane kompetencje kluczowe, ich charakter i potrzeba kształtowania w toku edukacji ustawicznej*, Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 1998, 3.

²⁰ Tamże, s. 20.

²¹ Tamże, s. 27-34.

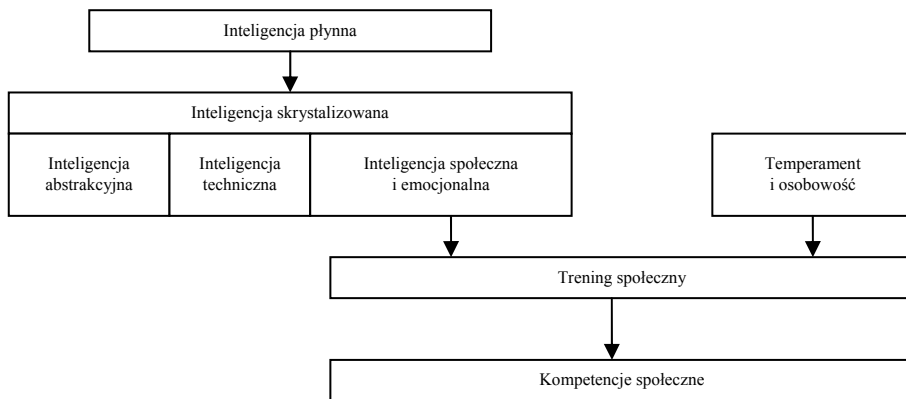
²² U. Jakubowska, *Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” – ujęcie komunikacyjne*, Przegląd Psychologiczny, 1996, 39, s. 29-40.

²³ A. Piotrowska, *Pomiar inteligencji społecznej w psychologii osobowości i psychologii społecznej*, Psychologia Wychowawcza, 1994, 2, s. 158-170.

²⁴ D. Goleman, *Inteligencja emocjonalna w praktyce*, Poznań 1997, s. 37 i 39.

²⁵ A. Matczak, *Kwestionariusz*.

²⁶ Tamże, s. 8.

Rys. Uwarunkowania kompetencji społecznych

Źródło: A. Matczak, *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS)*, Warszawa 2007, s. 8.

Autorka podkreśla, że kompetencje społeczne nie mają struktury hierarchicznej. Stanowią pewnego rodzaju repertuar zachowań elementarnych (m.in. umiejętność udzielania wzmacnień społecznych, empatii, korzystnej autoprezentacji, nadawania, odbierania i kontrolowania komunikatów werbalnych i niewerbalnych), które stosowane w różnych konfiguracjach, w różnych sytuacjach społecznych wyznaczają „efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach społecznych”²⁷.

Natomiast skuteczność, efektywność treningu społecznego zależy, w pewnym stopniu, od możliwości intelektualnych jednostki, zwłaszcza od inteligencji społecznej i emocjonalnej. Inteligencja społeczna oznacza tu informacje na temat ludzkich zachowań; stanowi ona pewnego rodzaju zbiór zdolności do przetwarzania informacji behawioralnych innych ludzi. Inteligencja emocjonalna natomiast, którą według autorki można potraktować jako część inteligencji społecznej, odnosi się do przetwarzania informacji emocjonalnych. Obydwa wymienione powyżej rodzaje inteligencji, wraz z inteligencją abstrakcyjną i techniczną, stanowią tzw. inteligencję skryształizowaną, która rozwija się poprzez angażowanie inteligencji płynnej w określone działania operacyjne jednostki. Tak więc zgodnie z tą koncepcją, inteligencja społeczna i emocjonalna mogą być traktowane jako efekt doświadczeń społecznych z przeszłości, jak również stanowią o stopniu i jakości wykorzystania tego rodzaju doświadczeń w przyszłości.

²⁷ Tamże, s. 7.

Jak twierdzi A. Matczak, trening społeczny, któremu podlegamy przez całe życie, uzależniony jest od szeregu innych czynników, m.in. od oddziaływań środowiskowych, tj. wpływów wychowawczych, szkoleniowych, terapeutycznych itp. Również niektóre cechy temperamentu czy osobowości, takie jak ekstre-introwersja, reaktywność, czy lęk wyznaczają przebieg treningu społecznego, wpływają bowiem, w pewnym stopniu, na częstotliwość i charakter kontaktów społecznych jednostki, a więc warunkują rodzaj, ilość i jakość nabywanych doświadczeń społecznych.

Powyższa koncepcja stała się podstawą do opracowania Kwestionariusza Kompetencji Społecznych (KKS). Składa się on z 60 pozycji diagnostycznych oraz 30 niediagnostycznych. A. Matczak podczas konstrukcji testu wyodrębniła typy sytuacji społecznych, które szczególnie wymagają zaangażowania kompetencji społecznych. W ten sposób powstały trzy skale czynnikowe:

1. Kompetencje warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach intymnych, tzn. w sytuacjach wymagających bliskich kontaktów interpersonalnych, szczególnie ważnych w zawodach pomocowych, społecznych, w których dochodzi do analizy osobistych doświadczeń czy problemów uczestników interakcji.

2. Kompetencje warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej, w których jednostka staje się obiektem uwagi oraz oceny partnerów interakcji.

3. Kompetencje warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności, w których jednostka realizuje własne cele i potrzeby poprzez wywieranie wpływu na innych lub poprzez skuteczne opieranie się wpływom innych.

Należy zauważyć, iż A. Matczak podkreśla, że KKS rozpatruje jedynie takie sytuacje, w których mają miejsce bezpośrednie kontakty interpersonalne ludzi, nie uwzględnia natomiast kompetencji używanych w kontaktach pośrednich, realizowanych poprzez środki masowego przekazu, Internet, czy słowo pisane²⁸.

Za teoretyczną podstawę naszych badań empirycznych wśród absolwentów studiów wyższych UMCS przyjęto powyższy model kompetencji społecznych w ujęciu A. Matczak (2007), a do zebrania materiału badawczego wykorzystany został Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS), który służy do samoopisu kompetencji społecznych. Badane osoby mają za zadanie ocenić efektywność różnych czynności, zadań, które realizują. Ocen dokonują posługując się czterostopniową skalą, gdzie 1 to odpowiedź zdecydowanie pozytywna, a 4 - zdecydowanie negatywna. KKS zawiera części

²⁸ Tamże, s. 11.

określonych czynności mających charakter diagnostyczny (60 pozycji) i część pytań niediagnostycznych (30 pozycji). Pozycje diagnostyczne składają się na trzy skale czynnikowe:

- umiejętności warunkujące efektywność w sytuacjach intymnych (KKS-I);
- umiejętności warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej (KKS-ES);
- umiejętności warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności (KKS-A)²⁹.

Wyniki przeliczone według norm stenowych przyjęły wartości od 1 do 10 stenów, gdzie od 1 do 3 to wyniki niskie, od 4 do 7 stenów stanowią wyniki przeciętne i od 8 do 10 stenów – wyniki wysokie.

Badaniami objęto 187 osób, w tym 97 osób studiujących nauki społeczne: 31 – psychologię, 30 – dziennikarstwo i komunikację społeczną, 23 – pedagogikę, 13 – socjologię oraz 90 studiujących nauki ścisłe i przyrodnicze: 30 – chemię, 17 – biologię, 30 – geografię i 12 – biotechnologię. W badanej grupie studentów dominowały kobiety – 148, natomiast mężczyzn było jedynie 39.

Wyniki badań

Wyniki uzyskane w badaniu z wykorzystaniem Kwestionariusza KKS przedstawiono w postaci wyników surowych, jak również znormalizowanych według skali stenowej. Jak wskazują uzyskane dane zawarte w tabeli 1, wśród ogółu badanych studentów nauk społecznych oraz ścisłych i przyrodniczych uzyskano ogólny wynik surowy (KS-WO) 156,95 pkt. na 240 możliwych, przy minimalnym rezultacie wynoszącym 60 pkt. Tak więc wynik mieści się nieco powyżej przeciętnej.

Tabela 1
Wyniki surowe na skalach opisujących kompetencje społeczne badanych studentów

Skale Kompetencji Społecznych	N ważnych	Średnia	Minimum	Maksimum	Odchylenie standardowe
KS-I	187	39,727	15,000	56,000	7,984
KS-ES	187	46,316	21,000	68,000	10,821
KS-A	187	41,599	20,000	65,000	9,396
KS-WO	187	156,946	69,000	226,000	29,892

Źródło: badania własne.

²⁹ Tamże, s. 14.

Uzyskane wyniki (tab. 2) ukazują, że co drugi badany (50,27%) student objęty badaniem charakteryzuje się jedynie przeciętnym poziomem kompetencji społecznych. Osób, które wyróżniają się posiadając nie tylko predyspozycje, ale i umiejętności w zakresie bezpośrednich kontaktów z innymi ludźmi jest zaledwie 8,02%. Natomiast aż 41,71% charakteryzuje się niskimi umiejętnościami społecznymi: obawiają się najczęściej kontaktów z innymi ludźmi, nie potrafią adekwatnie reagować na sytuacje społeczne. Należy zauważyć, iż studenci wkraczający na rynek pracy mają niższe kompetencje od osób legitymujących się już stażem zawodowym pełniąc różne role zawodowe i społeczne³⁰.

Tabela 2

Ogólny poziom kompetencji społecznych badanych studentów UMCS

Lp.	Ogólny poziom kompetencji społecznych (pkt)	N	%
1	niski (60-151)	78	41,71
2	przeciętny(152-196)	94	50,27
3	Wysoki (197-240)	15	8,02
4	Razem	187	100,00

Źródło: badania własne.

Kolejny krok procedury badawczej stanowi porównanie ogólnych kompetencji społecznych studentów nauk społecznych z kompetencjami społecznymi młodzieży akademickiej studiującej nauki ścisłe i przyrodnicze. W tym celu zastosowano test t-Studenta. Okazało się, że średnia w grupie pierwszej wynosi 156,61, przy odchyleniu standardowym 32,44, natomiast w grupie drugiej średnia stanowi 157,26, przy odchyleniu standardowym 27,48, $t = 0,147$, $F = 1,394$, $p > 0,883$. Tym samym brak podstaw do stwierdzenia o występujących różnicach istotnych statystycznie między porównywanymi grupami. Można więc stwierdzić, że zarówno studenci nauk ścisłych i przyrodniczych, jak też ich rówieśnicy studiujący nauki społeczne prezentują podobny poziom umiejętności społecznych.

Oprócz łącznego wyniku określającego poziom umiejętności społecznych studentów obliczono także wyniki cząstkowe i porównano je między obu grupami młodzieży akademickiej kończącej studia wyższe.

³⁰ Por. B. Mazurek-Kucharska, *Kompetencje społeczne młodzieży*, [w:] *Młodzież na rynku pracy – od badań do praktyki*, część II – *Badania młodzieży jako podstawa diagnozowania i prognozowania jej sytuacji zawodowej*, red. S.M. Kwiatkowski, Z. Sirojć, Warszawa 2006; A. Kanios, M. Czechowska-Bieluga, E. Sarzyńska, *Profile kompetencji społecznych osób pracujących i bezrobotnych*, Lublin 2009; K. Sikora, *Kompetencje społeczne dowódców pododdziałów wojskowych i ich uwarunkowania* – niepublikowana rozprawa doktorska w UMCS, Lublin 2014.

Okazuje się (tab. 3), że co drugi badany student w sposób przeciętny radzi sobie w sytuacjach wymagających nawiązywania głębszych relacji z innymi ludźmi. Mają pewne problemy aby zwierzyć się ze swoich osobistych problemów, jak i wysłuchiwać innych oraz wczuć się w pełni w ich sytuację życiową. Jak wykazują wyniki, w bardzo małym stopniu ma te umiejętności częściej niż co trzeci respondent (37,97%). Jedynie co ósmy (12,29%) wykazuje się tu wysokimi kompetencjami w tym zakresie i w pełni potrafi nie tylko zwierzyć się innym ludziom z osobistych przeżyć, ale także umie słuchać innych i wczuć się w ich sytuację.

Tabela 3

Poziom kompetencji badanych osób w sytuacjach intymnych (Skala I)

Lp.	Poziom kompetencji na Skali I	N	%
1	niski (15-36)	71	37,97
2	przeciętny(37-48)	93	49,73
3	wysoki(49-60)	23	12,29
4	Razem	187	100,00

Źródło: badania własne.

Porównując kompetencje w sytuacjach intymnych grupy młodzieży akademickiej studiującej na kierunkach nauk ścisłych i przyrodniczych ze studentami nauk społecznych wynika, że w pierwszej grupie uzyskano średnią 38,60, w drugiej zaś 41,00, przy odchyleniu standardowym odpowiednio: 8,309 i 7,489, $t = 2,289$, $F = 1,231$, przy $p < 0,023$. Uzyskane dane świadczą, że studenci pedagogiki, psychologii, socjologii i politologii posiadają wyższe kompetencje w zakresie funkcjonowania w sytuacjach intymnych niż studenci chemii, biologii, biotechnologii, czy geografii.

Na kolejnej skali ES określone zostały umiejętności badanych osób warunkujące ich efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej (tab. 4). Można zauważyć, że na tej skali uzyskano podobny wynik do skali poprzedniej. Tu również dominuje przeciętny poziom umiejętności. Co drugi badany student (49,73%) w sposób jedynie przeciętny wykazuje się możliwościami funkcjonowania społecznego, a zwłaszcza wywierania wpływu, publicznych wystąpień i negocjowania. Znaczna grupa respondentów prezentuje niski poziom (39,04%). Są to osoby nie potrafiące dyskutować, przedstawiać w sposób przekonujący swoje argumenty innym ludziom, pozyskiwać ich do własnych poglądów. Tylko 11,23% wyróżnia się kompetencjami w sytuacjach ekspozycji społecznej.

Tabela 4
Poziom kompetencji badanych osób w sytuacjach ekspozycji społecznej (KS-ES)

Lp.	Poziom kompetencji na skali ES	N	%
1	niski (18-43 pkt)	73	39,04
2	przeciętny(44-61 pkt)	93	49,73
3	wysoki (62-72)	21	11,23
4	Razem	187	100,00

Źródło: badania własne.

Jak wykazują analizy statystyczne, nie ma istotnych różnic między osobami studiującymi nauki ścisłe lub przyrodnicze a studentami nauk społecznych w zakresie kompetencji przejawiających się w sytuacjach ekspozycji społecznych. Uzyskana średnia w pierwszej grupie wynosi 46,64 przy odchyleniu standardowym 11,919, a średnia dla drugiej grupy to 46,01, przy odchyleniu standardowym 9,746. Wartość $t = 0,340$, $F = 1,495$, $p > 0,690$.

Wyniki uzyskane na ostatniej już skali A, dotyczącej kompetencji badanych osób warunkujących efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności, zawiera tabela 5.

Tabela 5
Poziom kompetencji badanych osób warunkujących efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności (A)

Lp.	Poziom kompetencji na skali A	N	%
1	Poziom niski (17-40)	88	47,06
2	Poziom przeciętny (41-57)	88	47,06
3	Poziom wysoki (58-68)	11	5,88
4	Razem	187	100,00

Źródło: badania własne.

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że blisko co drugi badany student (47,06%) charakteryzuje się przeciętnym lub niskim poziomem kompetencji świadczących o umiejętności stawania w obronie własnych, uzasadnionych praw i poglądów, wyrażania w sposób nieskrępowany oraz swobodny swoich opinii i uczuć. Innymi słowy, nie potrafią w ogóle lub jedynie w małym stopniu nie poddawać się wpływowi społecznym. Zaledwie 5,88% badanych, czyli 11 osób na 187 posiada wysokie umiejętności warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności.

Z porównania grupy studentów nauk ścisłych i przyrodniczych oraz studentów nauk społecznych wynika, że nie występują tu między nimi istotne statystycznie różnice. Wartość średnia w grupie pierwszej wynosi

42,64, przy odchyleniu standardowym 9,96, w grupie drugiej średnia stanowi 40,63, przy odchyleniu standardowym 8,78, $t = 1,479$; $F = 1,285$, przy $p > 0,143$. Tak więc, zarówno młodzież studiująca na kierunkach ścisłych i przyrodniczych, jak też studiująca na kierunkach społecznych wykazuje się małą lub nawet brakiem asertywności w sytuacjach społecznych, czyli realizowaniem własnych celów czy potrzeb przez wywieranie wpływu na innych lub opieranie się wpływowi innych osób.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwalają skonstatować, że uniwersytet co najwyżej na poziomie przeciętnym przygotowuje absolwentów do funkcjonowania społecznego, zarówno w odniesieniu do wchodzenia ich w bliskie kontakty interpersonalne, kształtowania ich umiejętności do ekspozycji społecznych, czy realizowania przez nich własnych celów poprzez wywieranie wpływu na innych lub opieranie się wpływowi innych osób. Znaczna część badanych studentów (ok. 40%) ma w tym zakresie duże braki. Jedynie nieliczni wyróżniają się na tym tle. Nie występują tu istotne ogólnie różnice między młodzieżą studiującą nauki ścisłe i przyrodnicze a ich rówieśnikami z kierunków reprezentujących nauki społeczne. Jedynie różnice odnotowano w zakresie funkcjonowania badanych osób w sytuacjach intymnych. Pedagodzy, psychologowie, socjologowie, czy politologowie potrafią lepiej niż chemicy, biologowie, biotechnologowie, czy geografowie nawiązywać bliskie kontakty interpersonalne i związane z daleko idącym ujawnianiem się partnerów, np. zwierzenia się z osobistych problemów, czy wysłuchiwanie tego typu zwierzeń innych ludzi.

Jednakże, niemal wszyscy badani w sposób przeciętny lub bardzo mały są asertywni, posiadając „aktywne nastawienie życiowe”, co oznacza, że w małym stopniu aktywnie starają się wpływać na własne życie, na nadchodzące zdarzenia, na otaczającą ich rzeczywistość. Zdają sobie oni sprawę z własnych ograniczeń, rozumiejąc, że nie każda sytuacja może być odpowiedzią na ich oczekiwania.

Porównując uzyskane wyniki młodzieży kończącej studia z osobami, które już funkcjonują w różnych rolach zawodowych i społecznych, można dostrzec istotne różnice³¹. Osoby wkraczające na rynek pracy w znacznie mniejszym stopniu są w stanie sprostać różnym sytuacjom społecznym, niż

---

³¹ Por. J. Wierzejska, *Kompetencje społeczne absolwentów studiów pedagogicznych*, [w:] *Edukacja Jutra. Kształcenie osób dorosłych – aktywność w życiu zawodowym*, red. K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz, Sosnowiec 2015, s. 39-43.

osoby z doświadczeniem życiowym i zawodowym. Tak więc, dopiero praktyka zawodowa i doświadczenie powodują, że z upływem czasu absolwenci potrafią radzić sobie z „rozbieżnością między indywidualnie i społecznie ważnymi celami”³².

BIBLIOGRAFIA

- Denek K., *O nowy kształt edukacji*, WSiP, Warszawa 1998.
- Dudzikowa M., *Praca młodzieży nad sobą. Z teorii i praktyki*, Spółka Wydawnicza Terra, Warszawa 1993.
- Dylak S., *Wizualizacja w procesie kształcenia*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1995.
- Filipowicz G., *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*, PWE, Warszawa 2004.
- Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Goleman D., *Inteligencja emocjonalna w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 1997.
- Jakubowska U., *Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” – ujęcie komunikacyjne*, Przegląd Psychologiczny, 1996, 39.
- Kanios A., Czechowska-Bieluga M., Sarzyńska E., *Profile kompetencji społecznych osób pracujących i bezrobotnych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009.
- Matczak A., *Kwestionariusz Kompetencji Społecznych (KKS)*, Wyd. II uzupełnione, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2007.
- Mazurek-Kucharska B., *Kompetencje społeczne młodzieży*, [w:] *Młodzież na rynku pracy – od badań do praktyki*, część II – *Badania młodzieży jako podstawa diagnozowania i prognozowania jej sytuacji zawodowej*, red. S.M. Kwiatkowski, Z. Sirojć, Oficyna Wydawnicza ASPRA – JR, Warszawa 2006.
- Możdżan B., *Kariery za granicą absolwentów wyższych szkół zawodowych a ich kompetencje zawodowe – niepublikowana rozprawa doktorska w UMCS*, Lublin 2010.
- Piotrowska A., *Pomiar inteligencji społecznej w psychologii osobowości i psychologii społecznej*, Psychologia Wychowawcza, 1994, 2.
- Sarzyńska-Mazurek E., *Perspektywa przypadkowych zdarzeń w karierach doradców zawodowych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013.
- Sęk H., *Wybrane zagadnienia psychoprofilaktyki*, [w:] *Społeczna psychologia kliniczna*, red. H. Sęk, PWN, Warszawa 1993.
- Sikora K., *Kompetencje społeczne dowódców pododdziałów wojskowych i ich uwarunkowania – niepublikowana rozprawa doktorska w UMCS*, Lublin 2014.
- Skrzypczak J., *Tak zwane kompetencje kluczowe, ich charakter i potrzeba kształtowania w toku edukacji ustawicznej*, Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 1998, 3.
- Smółka P., *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- Surfing A., *Fundacja „Szkoła dla dziecka” cele i zadania międzynarodowej fundacji*, [w:] *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, red. B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1992.
- Szempruch J., *Kompetencje i zadania nauczyciela w procesie przekształcania szkoły*, [w:] *Szkoła w nauce i praktyce pedagogicznej*, red. B. Muchacka, R. Ławrowska, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2008.

³² A. Matczak, *Kwestionariusz*, s. 5.

Wierzejska J., *Absolwenci studiów pedagogicznych UMCS na rynku pracy*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.

Wierzejska J., *Kompetencje społeczne absolwentów studiów pedagogicznych*, [w:] *Edukacja Jutra. Kształcenie osób dorosłych – aktywność w życiu zawodowym*, red. K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec 2015.